

Angående attityder inom vetenskapen

Olle Häggström

Jag skulle vilja inleda det nya året med Medlemsutskicket med att helt kort beröra vad vetenskap och vetenskaplighet egentligen är, och vilka krav som kan/bör ställas på en forskare. Dessa frågor har i någon mån karaktär av "eviga". Likväl fick de ett uppsving under 90-talet i vad som kom att betecknas som *science wars*, vars höjdpunkt nåddes då en intet ont anande redaktion för den på sitt område välrenommerade tidskriften *Social Text* lät publicera en text av fysikern Alan Sokal, som denne därpå kunde avslöja var en parodi på postmodernistisk och relativistisk jargong.¹

Det senaste året har en lokal svensk förgrening av *science wars* kommit att fokusera på genusforskning i allmänhet och på Uppsalasociologen Eva Lundgrens forskning i synnerhet. I en debattartikel i Dagens Nyheter i december förra året gjorde 14 forskare i sociologi och angränsande ämnen ett försök att träda in till försvar för Lundgren.² Artikelförfattarna driver tesen att den kritik som riktats mot Lundgren är djupt orättvis och förbiser att olika forskningstraditioner inte kan bedömas med samma måttstock. Särskilt framhåller de att de vanliga vetenskapliga idealen rörande falsifiering och falsifierbarhet inte är relevanta för den så kallat hermeneutiska tradition som Lundgren arbetar inom, och artikeln utmynnar i följande grandiosa slutsats:

Att tänka fritt – inte att tänka "rätt" – måste vara forskarens främsta raison d'être.

Smaka på orden, och även på de citationstecken kring "rätt" som signalerar hur hopplöst naiva vi andra är, som tror på det meningsfulla i att särskilja riktiga kontra felaktiga forskningsresultat. Byt ut ordet "forskarens" mot "romanförfattarens" eller "konstnärens", och vi får ett slagord som jag gärna nickar instämmande inför. Men nu är det "forskarens" som gäller, och då kan jag inte annat än döma ut påståendet som rätt och slätt stolligt.

Vetenskapen syftar till att medelst empiri och rationell argumentation finna ny kunskap om vår värld, och får sin legitimitet genom ambitionen och

¹Sokal, A. (1996) *Transgressing the Boundaries: Toward a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity*, *Social Text* 46/47, 217–252. Se även den mycket läsvärda och rentav underhållande bok som kan ses som ett slags uppföljning: A. Sokal and J. Bricmont (1998) *Intellectual Impostures*, Profile Books, London.

²Bondeham, F., Eduards, M., m. fl. (2005) Eva Lundgrens granskare saknar kompetens för uppgiften, *DN*, 14 december, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=502422&previousRenderType=1>

förmågan att skilja ut sanna påståenden från falska. De 14 artikelförfattarna framhäver vikten av att universiteten ger utrymme för olika vetenskapliga traditioner och synsätt, vilket i en moderat tolkning är lätt att instämma i. Men härifrån till att *alla* synsätt skall ges utrymme är steget givetvis mycket långt. Till de synsätt som enligt min uppfattning *inte* hör hemma på universiteten kan räknas den likgiltighet inför rätt kontra fel som artikelförfattarna i sin slutsatsens ger uttryck för. De och andra som står för en sådan vetenskapssyn bör svältas och frysas ut ur forskarsamhället. Ansvar för att så sker faller såväl på forskningsråd och universitetsledningar som på oss forskarkollegor, och om det inte tas så riskerar vi i förlängningen att förlora i anseende hos den bredare allmänheten. Inför bilden av forskare som kastat överbord ambitionen att tänka "rätt", och istället hänger sig åt fria fantasier, är det lätt att tänka sig att deras beredvillighet att med skattepengar bidra till forskningen urholkas.

Nå, hur står det då till inom matematiken – inte är väl vi anfäktade av dylika relativistiska tankegångar? Nej, knappast i någon större omfattning; jag har sällan eller aldrig träffat på matematiker som omfattat sådana.³ Istället vill jag här peka på en inställning som desto oftare ges uttryck för bland matematiker, och som jag tror är ett lika stort hot mot den matematiska forskningens förtroendekapital, som relativismen är mot vetenskapens dito.

Den framstående brittiske matematikern G.H. Hardy framhöll i sin *Mathematician's Apology* från 1940, att brist på tillämpbarhet hos ett matematiskt arbete är att betrakta som en *dygd*. Allt som oftast hör man matematiker ansluta sig till denna uppfattning, och i TV-programmet *Snillen spekulerar* nu i december, kunde man höra Robert Aumann⁴ ge uttryck för något liknande. Han berättade att innan han tog sig an spelteorin, så hade han i sin doktorsavhandling sysslat med knutteori, som han då trodde saknar varje möjlighet till tillämpning (vilket dock visat sig felaktigt), och han framhöll att just bristen på tillämpningar skänker området en extra attraktionskraft på matematiker.

Låt mig inskräpa: Naturligtvis kan det vara befogat att syssla med matematisk forskning som synes sakna utommatematiska tillämpningar.⁵ Men det är i så fall *trots* bristen på tillämpbarhet, inte *på grund av* den-

³Däremot kan noteras att matematikern Gabriel Stolzenberg trätt in till engagerat försvar för de postmodernister som hamnat i skottgluggen för exempelvis Sokal och Bricmont; se <http://math.bu.edu/people/nk/rr/>

⁴För sina respektive insatser inom spelteorin tilldelades Robert Aumann och Thomas Schelling 2005 års Riksbankspris i ekonomiska vetenskaper till Alfred Nobels minne.

⁵Om jag inte hade denna uppfattning skulle jag i så fall bli tvungen att i konsekvensens namn döma ut mycket av min egen forskning.

samma!

Jag tror att de flesta (inklusive Aumann) som uttryckt sympati för Hardys tillämpningsfientliga linje, inte egentligen skulle stå för denna om de på allvar pressades om saken; snarare torde det röra sig om samma slags önskan att framstå som ”rebellisk” eller ”ball” som får många ungdomar att välja musik- och klädesstil som i vuxnas ögon ter sig smaklös eller rentav stötande.⁶ Även Hardys egen text förefaller ironiskt menad. Men jag vill hävda att även om uppfattningen uttrycks mer eller mindre på skämt, så riskerar den likväl att skada matematikens goda anseende.

Allra värst blir det när vurmandet för den otillämpliga matematiken motiveras med att den i vart fall inte kan bidra till utvecklandet av nya atomvapen eller stadsjeepar, eller på annat sätt komma till skada (ett argument som ges stor tyngd i Hardys essä). Betänk för ett ögonblick vad detta betyder – att statsfinansierad forskning i ren matematik är ett slags arbetsmarknadsåtgärd för personer som är så oförmögna att göra ett nyttigt handtag att det bästa man kan hoppas på är att de hålls sysselsatta utan att ställa till skada.

Jag anser att var och en – matematiker och andra – som ägnar sig åt offentligt finansierad forskning, är skyldig att åtminstone inför sig själv formulera godtagbara argument till varför denna är värd att satsa skattepengar på. Och ett minimikrav för att argumenten skall kunna klassas som ”godtagbara”, är att de är vettigare än de som Hardy en gång formulerade och som sedan dess alltför ofta upprepats.

⁶Det är inte orimligt att tänka sig att (några av) de ovan citerade 14 artikelförfattarna och andra relativister drivs av liknande motiv.